

KOSMICKÉ ROZHLEDY

NEPERIODICKÝ VĚSTNÍK ČESKOSLOVENSKÉ ASTRONOMICKÉ SPOLEČNOSTI PŘI ČSAV

2/1980

KOSMICKÉ ROZHLEDY, neperiodický věstník Československé astronomické společnosti při Československé akademii věd

ročník 1980

číslo 2

Panelová diskuse o vztahu astronomie a umění

V Kosmických rozhledech č. 1/1980 str. 36 jsme přinesli stručnou zprávu o organizaci a průběhu celodenní panelové diskuse, jež se konala dne 15. listopadu 1979 v sále Hvězdárny a planetária hl.m. Prahy v Praze na Petříně.

Díky pečlivé a obětavé práci prof. Heleny Holové a jejích dobrovolných spolupracovníků se podařilo v neuvěřitelně krátké době vylústit technicky nepříliš kvalitní magnetofonový záznam diskuse a díky porozumění diskutujících byl tento záznam poměrně rychle autorizován. Proto můžeme čtenářům Kosmických rozhledů splnit slib, že diskusi obvyklým způsobem zveřejníme. V tomto čísle přinášíme záznam diskuse k 1. tématu (Dvojitá kultura). Redakční kruh používá této příležitosti, aby ještě jednou upřímně poděkoval všem, kdož se jakýmkoliv způsobem zasloužili o zdařilý průběh této akce.

Vlastní diskuse byla zahájena předsedou redakčního kruhu, který uvítal přítomné a vysvětlil "pravidla hry" panelové diskuse, jejímiž vedoucími byli Zdeněk Mikulášek ve spolupráci se Zdenkem Pokorným. Účastníci, rozsazení porůznu v útulně upraveném přednáškovém sále, se představili takto:

Jiří Grygar, astronom, Ondřejov
Ilja Hurník, skladatel a klavírista, Praha
Zdeněk Pokorný, astronom, Brno
Zdeněk Mikulášek, astronom, Brno
Jiří Langer, fyzik, MFF UK Praha
Pavel Anđrle, astronom, Praha
Pavel Přihoda, Hvězdárna a planetárium hl.m. Prahy a výkonný
redaktor Kosmických rozhledů
Vlastimil Liebl, biochemie, biologie, vznik života na Zemi
nebo jinde, Praha
Miro Bernat, režisér ČSP, Praha
Jan Vodnanský, člen souboru Petra Skoumala, Praha
Jaroslav Veis, redaktor Sedmičky pionýrů - to je pro děti - Praha
Alžběta Šerberová, pracuji tamtéž, Praha
Miloslav Topinka, básník, Praha
Jana Lálová, Hvězdárna a planetárium hl.m. Prahy
Karel Pacner, redaktor Mladé fronty, Praha
Miroslav Holub, imunolog, Praha
Antonín Růkl, Hvězdárna a planetárium hl.m. Prahy
Vojtěch Letfus, astronom, Ondřejov

Zdeněk Sýkora, výtvarník, Praha
Josef Kemr, člen činohry Národního divadla, Praha
Karel Malich, akademický malíř a sochař, Praha
Zdeněk Horáský, dějiny astronomie, ASÚ CSAV, Praha
Oldřich Hlad, ředitel Hvězdárny a planetária hl.m. Prahy
Marcela Liesková, tajemnice Společnosti, Praha
Helena Mráčková, sekretářka Společnosti, Praha

Mikulášek: Vážení přátelé, připadl mi nevděčný úkol řídit diskusi, ale ještě před tím bych vás chtěl seznámit s pravidly hry. Tato panelová diskuse má tři části: Dvojitá kultura, Dvojitá inspirace a Totální nazírání světa. Předpokládáme, že první dvě části se odehrají v dopoledních hodinách a po obědě bude následovat část třetí. Vždy na začátku každé části bude dvojitá úvodní slovo; nejdříve vystoupí zástupce světa přírodovědného a potom světa uměleckého a po těchto úvodních slovech bude následovat diskuse. Do diskuse si budeme zaznamenávat pořadí přihlášených a budeme vám postupně udělovat slovo. Vzhledem k tomu, že je nás zde poměrně hodně a zřejmě nás tady bude v průběhu panelové diskuse ještě víc, prosil bych vás, abyste dodržovali předepsaný čas jednoho příspěvku 5 minut, a byl bych rád, kdybyste tento čas pokud možno zkrátili. Můj kolega Zdeněk Pokorný nám pak nějakým posunkem vždycky naznačí, jestliže náš čas už začíná uplynout, to znamená po 4 minutách svého vystoupení dostanete pokyn, abyste se chýlili ke konci příspěvku. Potom existuje ještě jeden možný druh vstupu, tzv. faktická připomínka. Jestliže odezní nějaký příspěvek a vás napadne něco, co můžete shrnout do 2-3 vět, tak se nějakým velmi výrazným způsobem přihlásíte a tuto faktickou připomínku uvedete. Pokusíme se vás vyvolávat jmeny; pro záznam by však bylo velice dobré, kdybyste se ještě jednou ohlásili jmenem, aby přepis byl snazší. Tolik k technické stránce věci. Dávám slovo prvnímu předřečníkovi 1. části s názvem "Dvojitá kultura" Dr. Grygarovi.

Grygar: Stalo se pravidlem, že závěry předešlých panelových diskusí vyvolávaly potřebu diskusí dalších. To je důvod, proč jsme před třemi lety došli k názoru, že tématem příští diskuse by měl být vztah astronomie a umění. Jeden z nás tehdy konstatoval podivuhodný fakt, že někteří představitelé uměleckých disciplín se veřejně chlubí tím, jak nerozuměli ve škole a nerozumějí dosud matematice, zatímco těžko by se našel přírodovědec, jenž by se veřejně vyznal z nedostatku smyslu pro literaturu, hudbu či výtvarné umění.

Stejně tak jsme tehdy s lítostí konstatovali, že nikoliv nevýznamná část umělců svým způsobem fandí nebo dokonce propaguje astrologii, aniž by se jich jakkoliv dotklo velkolepé dobrodružství moderní vědy a speciálně pak našeho oboru - astronomie.

Tento problém není nový a ve světové literatuře na něj již před lety upozornil britský vědec a spisovatel lord C.P. Snow, jenž patrně jako první užil termínu "dvojitá kultura". Citujme: "Intelektuální život společnosti se rozpadl. Na jednom pólu najdeme kulturu vědecké pospolitosti, na druhém kulturu tradiční. Mezi nimi existuje těžko překlenutelná propast ... lidstvo se však nemůže bez jednotné kultury har-

monicky rozvíjet."

Lord Snow hledá příčiny vzájemného odcizení přírodovědců a humanistů už v době první průmyslové revoluce. U nás k tomu přistupuje navíc specificky český rys: od doby obrozené měl náš národ tendenci klást rovnítko mezi vzdělání a humanitní kulturu: přírodovědci až na malé výjimky neformovali národního ducha a neovlivňovali duchovní vývoj národa v posledních dvou staletích.

Mezitím probíhá před našima očima druhá snad ještě závažnější revoluce, v níž se nejvíce uplatňují vědecké aplikace v podobě rozvoje techniky a technologie v nejširším slova smyslu. Tento překotný rozvoj, jemuž lidé svým myšlením prostě nestačí, vyvolává ve veřejnosti ponejvíce negativní a úzkostné reakce. Vzpomeňme na antiintelektuální vlnu v USA zejména po výbuchu prvních atomových a vodíkových bomb, na současné kampaně proti jaderným elektrárnám, na vzrušené diskuse o odlišující úloze techniky v SSSR i u nás, na hnutí hlásající jakýsi rousseauovský návrat k přírodě, tak populární zvláště mezi mladou generací.

Ve všech těchto sporech jde převážně o horu nedorozumění, vyvolanou patrně neschopností lidí z obou kulturních táborů vstít se do myšlenkového světa a zejména do způsobu myšlení tzv. protivníků.

K. Čapek prohlásil: "Stará učenost měla tendenci universalistickou a usilovala o poznání celého světa: snažila se být vrcholem a úhrnem veškerého vzdělání a všeho poznání. Moderní věda se tohoto ideálu zřekla až příliš radikálně."

A na druhé straně říká Victor Hugo:

"Duch se tu nerozpíná, spíše tuhne v ní, v pustině širé vědy exaktní".

Dost možná, že v tuto chvíli může astronomie sehrát roli prakticky nezastupitelnou. Osnačuje se někdy za vědu královskou, anebo též za "druhou vědu každého vědce". Svým filozofickým a poetickým nábojem je zajisté blízká humanistickému stylu myšlení. Svým obsahem, metodami, přístroji patří zcela nepochybně k tvrdé exaktní vědě.

Svým neustálým snažením o chápání celého vesmíru, jeho struktury a vývoje je nejbližší všem, kdo usilují o zodpovídání věčných otázek: kdo jsme, jaké je naše místo ve vesmíru, vždyť vesmír je náš svět.

Úkol naší diskuse lze vymezit samozřejmě těžko a vyplyne až ze vzájemné konfrontace různých stanovisek. Jako minimální program by snad stačilo, kdybychom si navzájem objasnili svá stanoviska a definovali základní pojmy. Pokud se nám podaří se navzájem pochopit, mohli bychom snad trochu zahrnout hluboký příkop mezi humanisty a přírodovědci.

Pokud jde o zbožná přání, tak v odpolední části diskuse bychom se měli pokusit o pozitivní východiska a zejména o přípravu terénu pro soustavnější tvůrčí dialog.

Horský: Mnoho lidí, kteří se zamýšlejí nad současným stavem toho typicky lidského konání a usilování, které je nazýváno

kulturou, dochází k násoru, že právě tato typicky lidská činnost, jejíž výsledky jednou mají být dědietvím naší doby pro příští generace, nepostupuje zdravě. Je dvojkolejná. A pravděpodobně se nikdo neubrání dojmu, že ony dvě koleje nejsou řádné koleje, po jakých zádně jezdí vlak, tedy koleje rovnoběžné a patřičně kuse po kuse pospojované pražci, takže vytvářejí jednotu, ale že se rozbíhají, že ztratili spolu styk a že každá si po svém pospíchá někam jinam. Pokud by naše naivní přirovnání mělo platit dál, takové koleje ztrácejí smysl. Po jedné z těchto kolejí - viděno aspon očima člověka, který stojí vně tohoto dění jako pozorovatel - se řítí kupředu věda, v níž dominuje matematicko- exaktní složka. K ní je vždy a právem také přičítána astronomie. Tato věda se již - viděno týmaž očima - stala světem sama pro sebe, vyznačuje se vysokou odborností, má svůj složitý a neproniknutelný aparát a pro ostatní je ve své podstatě nesrozumitelná.

Stejně tak umění postupuje zcela po svém. Mnohému pozorovateli se zdá, že vyhlásilo fetiš tvůrčí individuality, najdou se i takoví, kteří se nebudou zdráhat vyslovit podezření, že v rámci tohoto přepjatého individualismu umělec vlastně netvoří dílo, ale sám sebe, či řečeno jinak a ještě vyhrcočněji, že dílo koncipuje tak, aby jím stavel sobě pomník.

Taková tvrdá obvinění zase umění vědě a vědcům splácí. Najdou se i případy, zejména z oblasti umění pracujícího jazykem, že umělec hrdě hlásá svou odtrženost od vědy a má za svou přednost, že jí nerozumí, že jí tedy není ovlivněn a spontán a že tedy tvoří "lidsky", na rozdíl od těch, kteří jsou vědou odlidštěni.

To jsou mezní případy. Obecná skutečnost jistě není tak zle vyhrcoená. Ale na druhou stranu je zřejmé, že tato dvojkolejnost, tato divergující dvojkolejnost existuje, že tedy v tom smyslu existují dvě kultury. Tento stav nejenže pociťujeme, ale pociťujeme jej zároveň jako stav neblahý a trýznivý.

Přirozená lidská činnost se proti němu chce bouřit, chce se rozpolcování kultury vzpírat. Problémem se však stává, jak danému nebezpečí čelit.

Snad první, co člověka napadne, jsou různá "organizační opatření" se vši nelibozvučností, která je s tímto termínem spojena. Není možno taková organizační opatření a limine odmítnout, jistě i ona mohou pomoci. Není také třeba pochybovat o tom, že jsou dobře míněna. Ostatně jedním takovým organizačním opatřením je i toto naše setkání. Kdybychom o jeho smyslu pochybovali, bylo by lépe, abychom vstali a rozešli se každý po svém. My jsme se však na toto setkání těšili. Víme však, že jde jen o určitý malý krok, a budeme rádi, budeme-li jej moci považovat za krok kupředu.

Rozhodně nejsou zcela bezúčelná takováto opatření, jako že např. astronom sám pro sebe si uzákoni, že aspon 4 hodiny týdně bude intenzivně poslouchat a také opravdu vnímat dobrou hudbu, či že aspon jednou za měsíc navštíví výtvarnou výstavu. Ale neubráníme se zjevně správnému pocitu marnosti a vědomí, že zbytečně kloužeme sotva v blízkosti povrchu problému, budeme-li požadovat, aby astronom studoval pravidla stavby sonetu či teorii generálbasu, a budeme zcela směšní, budeme-li

ohtít po básníkovi, aby znovu bifloval periodickou soustavu prvků, kterou dávno zapomněl, či aby malíř, který přece také pracuje s barvami, perfektně ovládal spektrální třídy hvězd. Jistě hodně pomůže, budou-li exaktní vědec a umělec přáteli či jestliže si aspon navzájem nebudou škodit (třeba jen rivalitou oborů), ale podstatu věci to neřeší.

Často se uvádí, že to s divergencí vědy a umění není tak zlé, že právě naopak se dnes obě oblasti stýkají a široce postupují, a to na mnoha styčných plochách. Tak se může mluvit třeba o architektuře a možnostech, které jí dává moderní technologie, odvozená přece z exaktních věd, může se uvést třeba restaurátorské umění, které vydatně profituje z rozvoje chemie, zvláště je možno argumentovat rozvinutými vztahy hudebního reprodukčního umění a elektroniky, je možno vzpomenout, kolik nových zvukových možností dala hudbě elektronika, nemluvě již o schopnostech zápisu znějící hudby. Všechno, co je spojeno s Hi Fi, sem patří rovněž.

Přesto právě ani tuto oblast, vzdor jejímu nespornému významu, nepovažují za podstatnou, pokud jde o řešení zásadního problému. To vše je vlastně jen aplikace techniky a věc dokonalé rutiny. I když výsledky tu mohou být fascinující, vůči naléhavosti našeho problému může být v celé této oblasti zachován chladný odstup. Nemyslím, že by naše diskuse o dvojí kultuře měla hledat své opory a příklady právě v této oblasti.

Jak vlastně došlo ke vzniku, či přesněji řečeno k vzájemnému odtržení dvou kultur? Jestliže se tak ptáme, vlastně předpokládáme, že jejich rozlišenost a vzájemná oddělenost není fatální, že aspon byly doby, kdy tomu tak nebylo. Skutečně v minulosti bývaly obě kultury v jednotě, která byla dána mnohdy i jednotou osobnosti tvůrce. Poslední takové velké a významné období, na které vzpomeneme, je renesance. Příklady: Leonardo da Vinci a Michelangelo, ale i Koperník, Giordano Bruno a řada dalších. Jistě, i v moderní době jsou jedinci, kteří překračují hranice. Ale - na rozdíl právě od renesance - to jsou atypické výjimky a společnost je jako takové bere. Chybí tu již ona plná přirozenost a samozřejmost, která byla vlastní renesanční jednotě vědy a umění. Málo platné, Einsteinovo koncertování bylo společenskou kuriozitou a tak trochu i extravagantní legrací.

Dnešní věda i dnešní umění je vývojově starší než renesanční a oběma přibýlo povinností. Ve vědě to je nesmlouvavý požadavek odbornosti, který v umění ovšem neplatí o nic méně. Jsme dnes zakletí do své odbornosti a především to nám brání překračovat její hranice. Tím sice jednotlivec má jakési své alibi, ale obecný problém kvůli tomu není o nic menší. Je třeba konstatovat, že některé velmi důležité oblasti kultury - tedy právě ta oblast, kde vzniklo vakuum po roztržení obou složek - zůstávají odborně nepokryty. Nikdo z nás přirozeně nebude volat po diletantismu a povrchnosti - ale jestliže jsme se pro svou nekompetenci z bitevního pole stáhli, nechali jsme volné pole právě diletantům.

Náš problém má jistě mnoho společného s otázkami tzv. mezních problémů a mezních disciplín ve světě. Pravda, tímto přirovnáním zůstáváme příliš jen na poli vědy, ale přidržme

se ho chvíli. Společně je především to, že ani tady záminka vyhraněné specialisace a vyhraněné kompetence nesmí být zástěrkou, nesmí být nouzovým východem, jímž se utíká z odpovědnosti před naléhavými problémy.

Domnívám se, že poctivá a spolehlivá základna pro diskusi o renesanci dobrých vztahů vědy a umění spočívá podstatně výš než jen v oblasti zálib jednotlivců v něčem z toho druhého břehu, v "organizačních opatřeních" či v "dohodách o neútočení". Rovněž prostupování a obchacování jedné oblasti technickými vymoženostmi té druhé je jen jednou fasetkou problému. To základní, co skutečné umění a skutečná věda má společného, je, že jde o lidský tvůrčí proces. Tady bych honem rád připomenul, že tzv. reprodukční umění je třeba rovněž považovat za tvůrčí umění. To společné, co rozhodně v obou z oněch dvou kultur zůstává, je nesporně stále jak radost, i útrapy z tvoření, tak tvůrčova odpovědnost za dílo. Rovněž v obou oblastech je společná třeba inspirace. V těchto bodech se musí stále skutečné umění a skutečná věda setkávat. Dále: není sice možno očekávat předem úplný souhlas s názorem, že jak věda, tak umění je každé jednou z forem lidského poznání, každé součástí věkovitého procesu poznávání světa a člověkova hledání svého místa v něm. I tady je však nesporně mnoho styčných ploch, či aspon mnoho potenciaálních styčných ploch, kterých je možno se pokusit využít k překlenutí propasti mezi vědou a uměním. Sám jsem přesvědčen, že právě na tomto poli mnohokrát došlo a stále dochází k interakcím, že ve vědě - a v astronomii snad zvláště - tam, kde chybí názorné zobrazení, třeba často musí zaskožit zobrazení umělecké, které zas naopak zpětně ovlivní i představy astronomovy - ale to již mnohem víc patří do diskusního příspěvku než do úvodního slova. Chci-li shrnout, myslím, že v odpovědnosti za tvorbu, v přesvědčení o její správnosti, v trýznivém úsilí o její pravdivost je základní pevná půda pro budoucí budování mostů mezi dvěma kulturami.

Holub: První část jsme nazvali "Dvě kultury". Můžeme se na začátku zastavit nad tím termínem "kultury". Jde skutečně o dvě kultury? Já jsem si všiml, že oba úvodní příspěvky se vyhýbají slovu kultura. Používají termínů jako dvojkoľnost, divergence a jediné v citaci C.P. Snowa bylo použito pojmu dvě kultury. Mám dojem, že v těch slovech "dvě kultury" je velký malér. C.P. Snow je razil z pohnutek vznešených. Nastolil tu diskusi v roce 1953 a byla to v dané historické situaci v podstatě diskuse o sblížení Západu a Východu. Protože C.P. Snow pokládal sovětskou kulturu za kulturu spíše založenou na vědeckých základech a domníval se, že sblížením toho, co nazval kulturami, dojde taky k jistému politickému uvolnění v době studené války. Jak víte, diskuse o dvou kulturách se účastnil i F.R. Leavis, který Snowovi oponoval z hlediska tzv. umělecké kultury, a to velice zavile a velice pádně. Celá diskuse o problému dvou kultur se vhodněji nazývá problém Snow - Leavis. Kypodivu tatáž diskuse jako v r. 1953 se odehrála v roce 1982 mezi M. Arnoldem a T.H. Huxleyem. Byla založena méně na faktech industriálních revolucí, kultury a civilizace než ta diskuse snowovská, týkala se spíše problémů výchovy. Huxley soudil, že britská výchova je konzervativní a zastaralá, protože je založena na oborech humanistických a opomíjí pokroky přírodních věd. M. Arnold diskutoval velice

konstruktivním způsobem a soudil, že kultura je nedílná a je prostě "tím nejlepším, co se ve světě vymyslelo a řeklo". Negativní výsledek těchto velice rozumných diskusí byl v tom, že se začalo mluvit o dvou kulturách. Mám dojem, že tu rozhodně nejde o dvě kultury. Jde o dvě stanoviska, jde o dva různé výhledy, ale absolutně ne o kultury.

Zastavme se u slova "kultura". Ve slovníku je kultura definována jako souhrn duchovních a materiálních hodnot vytvořených člověkem. Jinými slovy - je to něco jako takový historický nábytek. Kdyby tomu tak bylo, stejně jako můžete žít v bytě bez nábytku, mohli bychom žít taky bez kultury.

Můžeme žít bez kultury? Podle mého ani individuum značně nekulturní v podstatě nežije mimo kulturu, žije jenom v nějakém jiném reflexu kulturního klimatu nebo v jiném styku s panujícím kulturním kolektivním klimatem než ta tzv. "kulturní individua". Mám dojem, že kultura je spíše stav nebo proces v lidech; a je-li to lidský stav, kolektivní a individuální proces, není možno žít mimo něj. Jakékoliv individuum v jakémkoliv společnosti absolutně nezažívá ani kulturní vakua ani kulturní alternace. Jedinec má různé výhledy, když je profesionál, je zaměřen tak nebo ozač, tomu druhému oboru nerozumí vůbec nebo je nějak proti němu, jak bylo velice správně řečeno, ale nevytváří tím jinou kulturu a ani nediskutuje s jinou kulturou. Chci tedy říci, že pojem dvou kultur je pojem nešťastný.

Hlad: Není dobré se hlásit na začátek, ale teď mi to nedalo. Já myslím, že kultura je opravdu souhrn hodnot. A chtěl jsem říci jenom ve velmi krátkém vstupu, že si myslím, že ten rozpor, o kterém se tu zde hovoří, neexistuje. Že neexistuje dvojitá kultura, že není rozpor ve věci samé, ale že je pouze v pohledu lidí. Zkusme se na chvíli vzdálit od stanoviska toho, kdo se zabývá přírodními vědami a od stanoviska toho, kdo se zabývá uměním, a vyberme někoho třetího. Vezměme někoho naprosto nezúčastněného. Pravděpodobně tento zdánlivý rozpor nebude tak hluboce vnímat a cítit. Stručně řečeno - možná, že je to rovněž provokativní z mé strany - já se domnívám, že tento rozpor neexistuje ve věci samé. Že je pouze v domněnách lidí a ve vztahu lidí.

Bernat: Na premiéře filmu ČSAV, jmenoval se Cesty k objevům, mě položil reportér otázku: co mám raději - vědu nebo umění? Co miluji víc? Nebylo to tak jednoduché. Jistě - zaskočil mne trochu, ale uvědomil jsem si: narodil jsem se 16. května. V den, kdy Jan Evangelista Purkyně před řádkou let poklepal na základní kámen Národního divadla, aby spojil umění s vědou. To je taková krásná záminka. A pak to běželo v mém životě stále: vždycky se to klonilo na tu, nebo na onu stranu. Chtěl jsem být malířem, pak najednou biologem, pak fyzikem, až jsem došel k filmu a tam se to všechno spojilo; byla to syntéza. Tam byla literatura, tam byl obraz, zvuk, hudba. Dělal jsem předtím dlouhou dobu muziku. Miloval jsem ji. A najednou jsem viděl, že film je jediná oblast, kde si mohu skutečně vyhrát se všemi věcmi. Vždycky by mně bylo něco chybělo. Myslím, že je to tak vždycky trochu u každého z nás, že není možné běžet jenom po jedné koleji, že vlastně potřebujeme všechno dohromady. Každý z nás, každý, kdo něco vytváří. To je velká posila v životě. Myslím, že právě v téhle své oblasti populární vědeckého

filmu mohu mluvit o štěstí, že jsem potkal tolik vědeckých pracovníků, tolik osobností, které se stalyými přáteli. Některí jsou jimi dodnes. Je tady Dr. Horský; s tím nemluví o hvězdách, mluvíme o kytíčkách, ale to je jedno. Ne že bychom se přenásledovali někde na hvězdárně. Nebo třeba, když mluvíme o astronomii, Dr. Grygar... Ta otázka byla vlastně jasná: jestli je pro mě víc umění nebo věda. Byl víc Kepler anebo Shakespeare? Těžko říci, není odpověď. Já jsem je potřeboval oba.

Když jsem mluvil o Keplerovi, vzpomněl jsem na Harmonii:

Padá sníh
Na dlani každá vločka vadne
Vzpomínky ne
Jsou jako na skle dech
A přece nerostají ani po letech
Jsou jako slůvka slabikáře
Vkládaná do herbáře
Otvírám jeho stránky
Posílám pozdrav po hvězdách
Je hvězda v každé vločce sněhu
Ani se nezdá
Zjeví se hvězda
O půlnoci v jablku
Ani se nezdá ...

Andrie: Nikde nemůže přehlédnout celou oblast, které by se dalo říkat kultura. Osobně se domnívám, že tato oblast je jenom jedna, že jde jenom o to, kterou stránku z této oblasti kdo vyzdvihuje. Ať už proto, že je to dáno jeho profesí, nebo proto, že na všechno neměl čas, nebo jeho psychickým založením a podobně. Podstata věci je někde jinde - nezavrhat to, co dělá druhý. Tím, že se často vyzdvihuje jedna stránka a druhá se, řekněme, přinejmenším ignoruje, vzniká z toho dojem, že je dvojitá kultura a dvojitá nasíraní na nadstavbu.

Hurník: Na rozdíl od Dr. Horského necítím rozdělení kultury vůbec trýznivé. Ono totiž daleko vyrůst čemusi novému, vztahu obou oborů a lidí v nich působících. Tento vztah bych nazval vzhledem. Jestliže se umělec vyznává z nechuť k matematice, pak to může být jenom sebeironie, neschopnost, naprostá beznadějnost se tohoto oboru zaočit. A v základě je to přesně opak, je tady právě obdiv k tomu druhému oboru, někdy údiv až řekněme zdrcený. Za renesance byli umělci a vědci bratři, kteří viděli jeden druhému do pracovního nebo ji společně zabývali. Dnes je mezi nimi spíš vztah synovsko-otcovský. Vede-li mne vědec do svého světa, s radostí a úctou se oddám jeho otcovské autoritě. To, že sám cosi umím, zakládá moje sebevědomí, to, že něco neumím a nikdy umět nebudu, mě vede k pokorě. Kombinace sebevědomí a pokory je dobrá kombinace. Věru nevím, co trýznivého by bylo v tom, kdyby se mi nabízel sad plný ovoce, z něhož však jsem s to skonzumovat jen polovic. Pak přece je pro mne radostí, když tu druhou půli konzumuje někdo jiný a když mi přejde stejně jako já jsem tu dobré zažití.

I kdyby bylo něco nedobrého v rozpolcení kultury, pak se taková nevýhoda kompenzuje čímsi cenným, eticky pozitivním,

totiž mostem, sklenutým mezi oběma světy, po němž jde z jednoho břehu na druhý vzhlížívá úcta a důvěra.

Holub: Tento druh diskusí je jistě mým druhým chlebem, ale musím říci - i když se to snad nemá - tak pěknou lidskou myšlenku, jakou tu teď vyslovil prof. Hurník, jsem ještě neslyšel. To je opravdu moc krásná myšlenka a jestliže se za celý den už nic jiného nestane, tak jsem moc rád, že se to stalo.

Letfus: Prof. Hurník řekl ještě jednu myšlenku. "Zdroující" pro umělce. Zde je totiž ještě jedna otázka, kterou si musíme uvědomit. Pokud jde o umění a humanitní oblast, ty vznikly už v prvních počátcích lidské existence, viz např. staré malby francouzských mistrů a podobně. I tam se objevovaly astronomické motivy, to jest první kroky k poznání vědeckému. Bylo tedy řečeno, že poslední jednota byla v renesanci. Je zde ovšem jedno: člověk není nepřístupný emocionálnímu působení. Proto umělecké působení na širokou veřejnost - a dnes jsou zde obrovské technické možnosti, televize, rozhlas a podobně - to všechno vytváří určitou atmosféru u velké spousty lidí. V jejich myšlení. Pokud jde o vědu, ta klade obrovské nároky na lidské myšlení; vyžaduje obrovské znalosti, kdežto vnímání kultury z hlediska uměleckého je pro každého člověka myslím úplně jiný způsob. A přivyknout vědeckému myšlení tak, jak je potřeba pro vědecké obory, je mnohem nesnadnější. Proto nakonec i to, co tady říkal prof. Hurník, je dost "zdroující". Ale to má obrovský důsledek. Když si vezmete jenom skutečnost, že na vysoké školy uměleckého směru a UMPRUM v minulém ročníku se hlásilo 11 krát víc studentů, než kolik bylo možno přijmout, že na humanitní směry je to 3 krát až 5 krát a na technické směry 0,5 - 0,9, tak zde vidíte praktické důsledky toho tzv. rozporu. Ono nejde o rozpor, kultura je skutečně jenom jedna, má různé stránky, vzdát jak umění tak i věda vytvářejí poznávací proces, tj. poznávací proces člověka, který se distribuuje a je nutný. Bez toho člověk žít nemůže a nemůže se dál rozvíjet, ale ten rozpor je myslím zdánlivý a je vidět i v takových věcech, o kterých jsem teď mluvil.

Horský: Já bych jenom chtěl znovu probrat tu otázku vzhlížení. Dovoil bych si odporovat a uvedl bych, že právě tak může zase vědec vzhlížet k umění jako k něčemu, co pro něj je zaprvé inspirující, zadruhé jej uspokojující, protože on dělá nějakou zcela dílčí věc, kdežto umění nebo jeho pocit z uměleckého díla je mnohem všeobšáhlejší. Upozornil bych na jednu základní odlišnost mezi současnou vědeckou prací a uměním. Vědecká práce nebo dílčí článek vědecké práce je velice krátkoživotný. To vědí i vědci sami, dokonce mezi nimi vzniká jakási vědomí, nechci říci psychoza, že oni na jednu stranu prohlašují, že to, co je 40 let staré, což zvláště mnozí chemici rádi říkají, vlastně je bezcenné a třeba z knihovny by bylo možno všechno starší vyřadit, protože už to je překonáno, ale sami se sebou počítají tak, že jsou-li dneska na výši, po čtyřiceti letech také po nich pes neštěkne a bude jiná, dál pokročilá věda - tak umění se nemusí této věci bát. Já myslím, že to nemusím říkat člověku, který komponoval Gilgameše (to je prof. Hurník - největší komentář), protože umělecké dílo má mnohem delší životnost než vědecká práce. Zabývám se dějinami vědy, takže jsem nějakým tím hrobníkem, který vyhrabe ty pozůstatky ze země a

usuzuje, co a jak bylo. Jsem asi "atypická postava" a jestliže mně mnohá díla připadají velmi životná, mám malou naději, že o tom přesvědčím ostatní.

Je tu i další věc: i vědu i umění dělají lidé, dělají je pro svoji potěchu, ale určitě je podstatný i druhý rys, že se jimi žijí. I umění i tou vědou - ale to se možná objeví v jiném diskusním příspěvku. Ale tento stav vzhlížení řecké vědce vůči uměleckému dílu je právě tak silný jako ten, který jste uvedl vy, to znamená umělce vůči vědě, a měli bychom spíše litovat, že těžko bude dnes některý astronom číst původní díla Koperníkova nebo Keplerova, nebo když, tak výjimečně v nějaké mimořádné sváteční chvíli, zatímco mnozí, jak umělci, tak ostatní se často a samozřejmě utíkají k Shakespeareovi, Beethovenovi, Gilgamešovi a podobně.

Hurník: S tím vzhlížením z toho druhého břehu na nás samozřejmě s radostí počítáme.

Příhoda: Několikrát se v diskusi objevil náznak, který by snad bylo dobré vyslovit. Měli bychom totiž uvažovat, že jak věda, tak umění má různé stupně obtížnosti. Některá umělecká díla dokáže vnímat prakticky každý, zvláště u starších děl; u moderního, abstraktního umění už je to problém. I to má svoje zákonitosti a naučit se je vnímat nedokáže každý. Totéž se týká hudby. Celkem je běžně možné pro většinu dnešních lidí vnímat hudbu minulých staletí, počínaje Beethovenem, který byl pro současníky nesmírně obtížný. Totéž se týká vědy. Věda má svoji stránku vrcholně obtížnou, kterou zvládne třeba jen několik specialistů na světě, a širší forum, kde si mohou rozumět z téhož oboru různé zaměření specialisté, a má svou nejpřístupnější oblast, která by se dala označit jako popularizace. Zatímco tedy v umění pozorujeme velice zajímavý aspekt, že s vývojem umění vznikají stále obtížnější vnímatelná umělecká díla, u vědy můžeme pozorovat jakousi polarizaci. Na jedné straně obtížnost těch nejobtížnějších partií roste a na druhé straně myslím, že roste i rozsah popularizace a její srozumitelnost. Popularizace umění má trochu jiný charakter. Dále: faktická poznámka k tomu, co tady bylo řečeno, proč je zájem o umělecké obory. Když si uvědomíte, jaká je náplň třeba gymnazijního učiva, kde je jedna nebo dvě hodiny estetické výchovy a 5 hodin matematiky, tak celkem naprosto jasně pochopíme, proč je zájem opačný. Protože podle mne je sice výhodné pěstovat přírodní vědy z mnoha ohledů, ale gymnázia, která byla vždycky typická právě tím, že vychovávala harmonického všestranného člověka, toto v současné době nedělají. A pak pochopíme, že tedy přirozené zájem studentů směřuje opačně. Je tu i rozdílná kapacita škol uměleckého a technického směru - to vyplývá z potřeb celé společnosti.

Grygar: Já se vrátím k problému vzájemného vzhlížení mezi vědeckými a uměleckými představiteli. To, co mne osobně a možná i jiným lidem z vědeckého břehu vadí, je otázka nestejnosti kritérií uvnitř oborů. Co tím mám na mysli? Ve vědě, speciálně v astronomii, není dnes příliš velký problém zjistit, co je kvalitní výzkum nebo kvalitní práce, prostě proto, že vědecké obory si vytvořily poměrně slušně fungující systém oponentur. Každý vědecký článek, každá práce, než jde